

◆◆◆ BACSA DÁVID

A hallássérültek katolikus nevelésének akadálymentes lehetőségei

BEVEZETÉS

A II. Vatikáni Zsinat *Gravissimum Educationis* kezdetű nyilatkozata megállapítja, hogy minden embernek személyi méltósága folytán elidegeníthetetlen joga van a neveléshez, amely megfelel élete céljának, alkalmazkodik egyéni képességeihez.¹ Az Egyháznak alkalmazkodnia kell a hallássérültek értelmi és nyelvi képességéhez, hiszen személyi méltóságuk alapján nekik is ugyanolyan joguk van a keresztény neveléshez, mint halló társaiknak. Tanulmányomban az egyházjog által körvonalazott lehetőségeket vizsgálom meg annak tükrében, hogy a hallássérültek akadálymentes módon részesülhessenek katolikus nevelésben.

1. AZ ISTEN SZAVÁBAN VALÓ RÉSZESEDÉS

Az ige szolgálata magában foglalja a Szentírást, a szent hagyományt, a liturgiát, a tanítóhivatalt és az Egyház életét (CIC 760. k.). Az egyetemes Egyháznak szóló evangéliumhirdetés feladatát különösen a római pápa és a püspökök testülete kapta (CIC 756. k. 1. §). A rájuk bízott részegyház tekintetében ezt a feladatot az egyes püspökök gyakorolják, akik a jog előírása szerint részegyházukban az igeszolgálat irányítói, néha pedig több püspök együtt, egyszerre több egyház vonatkozásában tölti be ezt a feladatot (CIC 756. k. 2. §). Ez az igeszolgálat nemcsak azoknak szól, akik még nem keresztények, hanem azokhoz is, akik ugyan meg vannak keresztelve, de a

---

¹ II. Vatikáni Zsinat, *Gravissimum educationis* konstitúció (1965. okt. 28.) [a továbbiakban: GE] 1, in *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai* (Budapest, SZIT, 2007) 378.

keresztény élet peremén élnek.² A püspökök segítői tanítói küldetésükben különösen a plébánosok, valamint a diakónusok (CIC 757. k.).

Ahhoz, hogy a hallássérültek megfelelő módon megismerjék Isten szavát, az Egyháznak akadálymentesítenie kell a keresztény tanítás hirdetésének különféle rendelkezésére álló eszközeit, elsősorban a prédikációt és a hitoktatást (CIC 761. k.). Az Egyház igénybe veheti jelnyelvi tolmács szolgálatát a jogban meghatározott módon (CIC 990., 1106., 1471. k.), hogy a keresztény tanítást átadja, valamint azért, hogy általa a hallássérültek élni tudjanak keresztységükkel járó kötelezettségeikkel és jogaikkal (CIC 208–231. k.). A jelnyelv a hallássérültek önálló, természetes nyelve, amelyet Magyarországon a Magyar Jelnyelv Napjaként november 9-én ünnepelnek, és amelynek használatát, fejlesztését és megőrzését a magyar jog garantálja.³ Jelnyelvből 2021. július 1-től államilag elismert nyelvvizsgát lehet tenni.⁴ A hit inkultúrációja a jelnyelv segítségével kapcsolatba kerül a hallássérült kultúrájával és kifejezési formáival, ezáltal új, egyházi kifejezésekkel gazdagítja a hallássérült jelnyelvi kultúrát (KÁD 208).

2. A KATEKÉZIS AKADÁLYMENTESÍTÉSE

A prédikáció formái közül kiemelkedik a homília, amelyben a pap vagy a diakónus a liturgikus év folyamán a szent szövegből a hit titkait és a keresztény élet szabályait kifejti (CIC 767. k. 1. §). A templomba rendszeresen járó hallássérült az egyházi év vasárnapjai folyamán elhangzott homíliák (CIC 767. k. 2. §) által megismeri az Egyház tanítását, valamint a katekézis gyakorlati aspektusait a keresztény közösségben. A katekézis formáinak biztosítása a plébánosnak vagy a templom igazgatójának a feladata (CIC 767. k. 4. §), hiszen az egyetemes egyházjog nem vállalkozhat minden részletre kitérő szabályozásra. A helyi lelkipásztor az, aki ismeri a gondjára bízott hallássérülteket, és számukra érthető módon tudja átadni a keresztény hit tartalmát. Az átadás – Isten példája nyomán – a hallássérült képességeihez igazodva történik, tiszteletben tartva a személy méltóságát (KÁD 143). A hallássérülteknek szóló katekézisnek meg kell találnia azokat a kifejezési formákat, amelyek érthetőek az egyszerűek és a fogyatékkal élő emberek számára is (KÁD 208). Budapesten a Katolikus Hallássérült Pasztoráció keretében 1983-tól a karácsony másnapján, az ünnepi szentmise után a hallássérültek jelnyelven, kosztyumban előadott színházi műsorban jelenítik meg a bibliai

² A KLÉRUS KONGREGÁCIÓJA, *A katekézis általános direktórium* [a továbbiakban: KÁD] (Budapest, SZIT, 1998) 51.

³ 2009. évi CXXV. törvény a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról 3. § (1).

⁴ Uo. 3. § (3).

eseményeket,⁵ így a gesztusok segítségével a hallássérültek számára vizuálisan is megjelenik az evangéliumi tanítás.

A keresztyén tanítást, amely magában foglalja az Egyház tanítóhivatalának tanítását az emberi személy méltóságáról és szabadságáról, a család egységéről, szilárdságáról és feladatairól, valamint a kötelességekről (CIC 768. k. 2. §), úgy kell előadni a hallássérültek számára, hogy a hallgatók állapotának megfelelő legyen, hogy kellő módon megérthessék és meg is tudják azt valósítani életükben. A törvényhozó külön figyelmet fordít azokra a krisztushívőkre, akik az átlagos és rendes lelkipásztori gondozásban nem részesülnek eléggé, vagy azt nélkülözik (CIC 771. k. 1. §). A törvényhozó szándékát vonatkoztathatjuk azokra is, akik kommunikációs nehézségeik miatt nem részesülhetnek a kimondott szó általi katekézisen.

Szent II. János Pál pápa szorgalmazta, hogy a megyéspüspökök, illetve a püspöki konferenciák készítsenek saját katekizmust, ezzel is előmozdítva, hogy az Egyház tanítása eljuthasson a helyi kultúrák gyökeréig.⁶ A megyéspüspök által a hallássérültek számára kiadott helyi katekizmus alkalmazkodik a hallássérültek kultúrájához, gondolkodásához és pszichológiájához, ami által az evangélium üzenete megfelelő módon jut el hozzájuk (KÁD 133). A hallássérültek fogalmi rendszerével és egyszerűsített szókincsével összhangban lévő helyi katekizmusnak köszönhetően a hallássérültek az Egyház aktívabb tagjaivá válnak. Az Egyház a helyi katekézis készítőitől kreativitást vár el, hogy reflektálni tudjanak a részegyház inkulturációs kihívására, a keresztyén tanítást alkalmazza a körülményekre anélkül, hogy *A Katolikus Egyház Katekizmusának* tartalma csorbát szenvedne (KÁD 135).

3. A TÖMEGKÖMUNIKÁCIÓ AKADÁLYMENTESÍTÉSE

Az Egyház nevelői feladatának végzése közben felhasználhat minden alkalmas eszközt, amely megvilágítja és erősíti a hitet, és elvezet a liturgikus misztériumban való tudatos és tevékeny részvételre,⁷ amelyek közül nem nélkülözheti a tömegkommunikáció eszközeit.⁸ Bár a nevelőnek az élő szóval történő tanítást kell elsődlegesen alkalmaznia, hiszen ez mindig vezető

⁵ Pl. Jézus születése, szenvedése, a rózsafüzér titkai, a kánai menyegző, a tékozló fiú, Zakeus, az irgalmas szamaritánus története.

⁶ IOANNES PAULUS II., Adhortatio apostolica *Catechesi tradendae* (1979. okt. 16.) [a továbbiakban: CT] 41, in *Acta Apostolicae Sedis* (1979) 1311–1312.

⁷ II. Vatikáni Zsinat, *Sacrosantum Concilium* konstitúció a szent liturgiáról (1963. dec. 4.) 14, in *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai* 52.

⁸ II. Vatikáni Zsinat, *Inter mirifica* határozat a tömegtájékoztatási eszközökről (1963. dec. 4.) 13–14, in *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai* 102–103.

szerepet tölt be az iskolákban, az Egyháznak a tömegtájékoztatási eszközök útján is át kell adnia a keresztény tanítást (CIC 761. k.).

A törvényhozó bátorítja az Egyház pásztorait, hogy lelkipásztori és nevelői feladatuk teljesítése során törekedjenek a tömegtájékoztatási eszközök alkalmazására (CIC 822. k. 1. §). Munkatársaikat pedig tanítsák meg, hogy kötelesek együttműködni a tömegtájékoztatási eszközök használatának humánus és keresztény szellemmel való átítatása érdekében (CIC 822. k. 2. §), hogy az Egyház ezeket az eszközöket is igénybe véve hatékonyabban láthassa el feladatát (CIC 822. k. 3. §).

*A katekézis általános direktórium*a a katekézis során használt audiovizuális eszközök használatával kapcsolatban józan kritikára int (KÁD 283.). A hit igazságainak és az erkölcs épségének védelmében az Egyház pásztorainak kötelessége és joga ügyelni arra, hogy a tömegtájékoztatási eszközök használata révén a krisztushívők hitében vagy erkölcsseiben nehogya kárt tegyenek (CIC 823. k. 1. §). Ez a felügyelet a megyéspüspököket külön-külön megilleti, hiszen a helyi püspök a saját egyházának törvényhozója, ezért a saját alárendeltjeire vonatkozóan ő az, aki a tömegkommunikáció eszközeinek felhasználását szabályozza a katolikus nevelés terén (CIC 823. k. 2. §). A megyéspüspök meghatározhatja, hogy bizonyos tömegkommunikációs eszközökkel közvetített egyházi eseményeket, előadásokat jelnyelvi tolmácsolással kísérintenek, feltéve, hogy meggyőződött a tolmács megbízhatóságáról (CIC 1106. k.). A szöveg feliratozásával vagy jelnyelvi tolmácsolással akadálymentesített katolikus közvetítéseken keresztül el tud jutni a hallássérültekhez az Egyház tanítása. Ezáltal az akadálymentesített tömegkommunikációs eszközök használata a hallássérültek missziójának fontos eszköze.

2021 húsvétjától a Szentszék Kommunikációs Dikasztériumának „Senki sem kirekesztett” c. programja keretében a Vatikáni Rádió YouTube-csatornáján jelnyelven is közvetítés indult azért, hogy Ferenc pápa beszédei hozzáférhetőek legyenek a hallássérültek számára is.⁹ A Szentszék Kommunikációs Dikasztériuma példaértékű a megyéspüspökök számára, hogy a nemzeti és a helyi egyházak tömegkommunikációs eszközeit akadálymentesítsék jelnyelvi tolmács segítségével.

4. A HITOKTATÁS AKADÁLYMENTESÍTÉSE

A nevelés feladata és joga különösképpen megilleti az Egyházat, mert isteni küldetése van arra, hogy az embereket – hallókat vagy hallássérülteket – a

⁹ Lásd: <https://www.vaticannews.va/hu/vatikan/news/2021-04/husvettol-jelnyelven-is-kovethetopa-papa-urangyala-audiencia.html> (2021.04.15.).

keresztény élet teljességének elérésére segítse (CIC 794. k. 1. §). A lelkipásztoroknak sajátos és súlyos feladata a keresztény nép hitoktatásáról való gondoskodás (CIC 773. k.), ami a hallássérültekre ugyanúgy vonatkozik, mint a hallókra.

A püspök nevelői koncepcióját a plébános ülteti át a gyakorlatba,¹⁰ amikor gondoskodik a felnőttek, a fiatalok és a gyermekek hitbéli képzéséről. Ebből a célból igénybe veheti a plébániára beosztott klerikusokat, a megszentelt élet intézményei és az apostoli élet társaságai tagjainak közreműködését, továbbá a világi krisztushívőkét is (CIC 776. k.). A plébánosnak a megyéspüspöktől megállapított szabályok figyelembevételével gondoskodnia kell arról, hogy a testi és szellemi fogyatékkal élők is hitoktatásban részesüljenek (CIC 777. k. 4. pont). A hallássérültek hitre nevelését a plébános egy maga nem valósíthatja meg teljes mértékben, célszerű, ha a plébánia tagjai, legfőképpen azok, akiknek van tapasztalata ezen a téren, segítik a plébános nevelői munkáját. Ideális, ha ez a segítség önként történik, ugyanakkor a jog határozottan kéri is a segítségüket (CIC 776. k.). A helyi ordináriusoknak gondoskodniuk kell arról, hogy a hitoktatók kellő felkészítést kapjanak feladatuk megfelelő betöltésére, vagyis folyamatos képzésben részesüljenek, hogy az Egyház tanítását kellőképpen megismerjék, és a pedagógiai tudományok sajátos szabályait elméletben és gyakorlatban is elsajátítsák (CIC 780. k.). A hitoktatók a folyamatos képzés keretében megismerkedhetnek a jelnyelvvvel is, ami által a hallássérültek hitoktatását is elláthatják. A megyéspüspökök önállóan vagy közösen hitoktatási hivatalt létesíthetnek abból a célból, hogy az egyes egyházmegyék számára segítséget nyújtson a hitoktatás terén (CIC 775. k. 3. §). A hitoktatási hivatal országos tapasztalatai a hallássérültek nevelése és oktatása terén minden egyházmegye számára gyümölcsözőek lehetnek. A hallássérültek akadálymentes nevelésének és oktatásának ezáltal országosan egységes gyakorlata valósul meg, amely elősegíti a hallássérültek integrálását Egyház közösségébe. A katolikus oktatás és nevelés annak az útnak a szolgálatában áll, amely segíti a hallássérülteket, hogy a saját sorsuk alakítói legyenek (KÁD 187).

A hallássérültek hitre való nevelését megelőzően fel kell mérni vallási ismereteiket, a szentre és a vallásosságra való érzéküket erkölcsi helyzetükkel és minden fogyatékkal együtt (KÁD 279). A nevelésnek és az oktatásnak a teljes emberi személy alakítására kell törekednie, az ember végső céljára és a társadalmak közjává való tekintettel, ezért a hallássérült gyermekeket is úgy kell nevelni, hogy fizikai, erkölcsi és szellemi képességeiket harmonikusan tudják kibontakoztatni, valamint tevékenyen részt tudjanak venni a

¹⁰ Vö. II. Vatikáni Zsinat, *Presbyterorum ordinis* határozat a papi szolgálatról és életről (1965. dec. 7.), in *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai* 572.

társadalmi életben (CIC 795. k.) maguk és sorstársaik javára. Ferenc pápa *Fratelli tutti* kezdetű enciklikájában felhívja a figyelmet, hogy fedezzük fel a körülöttünk állók, a mellettünk élők szükségleteit.¹¹ Az enciklika az élet peremén élőkre irányítja az Egyház figyelmét, hogy méltóságukban segítse őket (FT 68). A társadalom peremterületén élők közé számítanak a hallássérültek, mert szókincsbeli és tanulmányi hiányosságaikkal a társadalom egé-szének a segítségére szorulnak.

5. AZ OKTATÁSI INTÉZMÉNYEK AKADÁLYMENTESÍTÉSE

A nevelés eszközei közül a krisztushívőknek különösen nagyra kell értékelniük az iskolákat, melyek kiemelkedő segítséget nyújtanak a szülőknek nevelői feladatuk teljesítésében (CIC 796. k. 1. §). Az iskolai hitoktatás sajátossága, hogy behatol a helyi kulturális közegbe, és kapcsolatba lép a többi tantárggyal (KÁD 73). Az oktatási intézményben tanuló növendékeknek joguk van megismerni azt a vallást, amelyhez tartoznak (KÁD 74).

A II. Vatikáni Zsinat tanítása szerint a nem katolikus iskolában történő hitre való nevelés elsősorban a papok és világiak szolgálata által történik, akik az Egyház tanítását koruknak és körülményeiknek megfelelő módon hirdetik (GE 7). Az oktatási intézmények melletti kollégiumi rendszer megadja a lehetőséget a hallássérültek lelkipásztori nevelésére, hiszen a hallássérült iskolákba az ország különböző tájairól érkeznek tanulók. Iskolai vagy kollégiumi lelkész kinevezésével a megyéspüspök gondoskodhat a hallássérült növendékek hitre neveléséről, a lelkészekre vonatkozó jogszabályoknak megfelelően (CIC 564–572. k.).

Az Egyház kéri, hogy a szülők működjenek szorosan együtt azokkal a tanítókkal, akikre gyermekeik nevelését bízták, a tanítók pedig feladatuk teljesítésében a szülőkkel való bensőséges együttműködésben járjanak el, hallgassák meg szívesen őket, szervezzenek szülői munkaközösségeket vagy szülői értekezleteket, és tartsák ezeket tiszteletben (796. k. 2. §). Mindezek az előírások nemcsak a hallók, hanem a hallássérültek szüeleire is vonatkoznak. A hallássérült szülőket is ugyanaz a jog illeti meg, mint másokat, akik katolikus oktatási intézménybe írták gyermekeiket, ezért a nevelőknek biztosítaniuk kell azokat az akadálymentes megoldásokat, amivel a kommunikáció nehézségei áthidalhatók.

A hallássérült gyermek a speciálisan számukra akadálymentesített oktatási intézménybe kerülve, amennyiben a távolság indokolja, kollégiumi elhe-

¹¹ FERENC, *Fratelli tutti* enciklika [a továbbiakban: FT] 54: *Fratelli tutti. Ferenc pápa Mindnyájan testvérek kezdetű enciklikája* (Budapest, SZIT, 2021) 30.

lyezésben részesül. Ezért eltávolodik a szülők katolikus nevelésétől. A szülőknek az iskolák megválasztásában igazi szabadságuk kell, hogy legyen, ezért a krisztushívőknek legyen gondja arra, hogy a világi társadalom a szülőknek ezt a szabadságát elismerje (CIC 797. k.). Az Egyház a hallássérült szülőknek és gyermekeiknek felkínálja a katolikus oktatás lehetőségét intézményeiben, ám ennek akkor tud maradéktalanul eleget tenni, ha az oktatás módját akadálymentesíti, jelnyelvet ismerő hitoktatók, lelkipásztorok szolgálatát veszi igénybe.

A törvényhozó kéri a szülőket, hogy bízzák gyermekeiket olyan iskolákra, melyekben gondoskodnak a katolikus nevelésről. Ha ez nem lehetséges, akkor kötelesek arról gondoskodni, hogy az iskolán kívül kapják meg a kellő katolikus nevelést (CIC 798. k.). Amennyiben a katolikus oktatási intézmény nem hallássérült-specifikus, az annak eleget tevő világi intézménybe járathatja a szülő hallássérült gyermekét. Ha a világi intézmény nem ad lehetőséget a katolikus nevelésre, a hallássérült saját plébánosán vagy a hallássérültek számára akadálymentesített plébániai hittanon keresztül részesülhet hittani ismeretekben.

A törvényhozó előírásai szerint a helyi ordináriusoknak legyen gondja arra, hogy azokat, akiket katolikus vagy nem katolikus iskolába hitoktatónak neveznek ki, kitűnjenek tanításuk helyessége, keresztény életük tanúságtétele és pedagógiai hozzáértésük tekintetében (CIC 804. k. 2. §). Amennyiben olyan oktatási intézménybe szól a hitoktatók missio canonicája, ahol hallássérült növendékek is tanulnak, a megyéspüspök joggal várhatja el a hitoktatótól a jelnyelvi tudást és ismereteket a hallássérültekkel kapcsolatos pedagógiáról. Amennyiben a hitoktatók kötelezettségeiknek nem tudnak eleget tenni, a megyéspüspök elmozdíthatja őket, vagy elmozdításukat követelheti (CIC 805. k.). Amennyiben a megyéspüspök előírásokat szab a hallássérült növendékek akadálymentes oktatását illetően, azokat a katolikus iskolák igazgatóinak kell átültetni a gyakorlatba, akik mindamelllett arra törekednek, hogy az oktatás tudományos szempontból legalább olyan szinten álljon, mint az adott vidék többi iskolájában (CIC 806. k. 2. §).

A kiskorú fogyatékkal élőkre, köztük a hallássérült gyermekekre az Egyház úgy tekint, „mint akiket az Úr megkülönböztetett szeretettel szeret” (KÁD 189). Ez a megkülönböztető szeretet nem zárja ki az egészségeseket, hanem a fogyatékkal élők, köztük a hallássérültek felé fordul, gyengeségeikhez lehajolva felemelve őket a társadalomba. A társadalomba való beemelés eszközei az oktatási intézmények. Valamennyi nevelési eszköz között különleges jelentősége van az iskolának, amely küldetéséből fakadóan kiműveli az értelmi képességeket, a helyes ítéletalkotást, az értékek iránti fogékonyt, előkészít az életpályára, növeli a kölcsönös megértéshez szükséges érzéket azzal, hogy a különböző természetű és származású növendékek kö-

zött baráti közösséget alakít ki (GE 5). A hallássérült gyermekek oktatásban való részvétele érzékenyíti halló diáktársaikat a hallássérültek iránt, ami által fejlődik szociális érzékük, és megtanulnak közösséget vállalni a fogyatékkal élőkkel.

A hallássérült gyerekekkel foglalkozó pedagógusokat előre fel kell készíteni, hogy a katekézis pedagógiája összhangban legyen a hallássérültekkel való gyakorlati foglalkozással, hiszen nehéz az „érzékenységet improvizálni, amelyre a saját képzése során nem szoktatták rá” (KÁD 237). Szükséges a pedagógusoktól egyfajta tettekeszség is, hogy pedagógiájuk alkalmazkodjon a hallássérültekhez, bátran használják a gesztikuláció jeleit, hiszen a hallássérültekhez főként vizuálisan jutnak el az információk. Folytassanak pro és kontra dialógusokat, valamint hívják vitára és véleménykifejtésre a nevelteket. Ugyanakkor a katekézis nyelvezetét a fiatalok számára úgy kell türelemmel és bölcsen lefordítani, hogy Krisztus üzenete közben ne szenvedjen kárt (CT 40).

Amennyiben a világi oktatási intézmény nem teszi lehetővé a hallássérültek számára a keresztyén tanítás átadását, úgy a keresztyén közösségre és a családokra hárul nagyobb felelősség, hogy a hallássérült gyermekekkel megismertessék az evangélium örömhírét (KAD 227). A szülők ez irányú nevelői tevékenységét a plébánosnak és a keresztyén közösségnek vagy a hallássérültek speciális lelkipásztori ellátását végző lelkésznek kell segítenie a helyi püspök iránymutatásai és pasztorális koncepciója alapján.

A katolikus vallási oktatás és nevelés az egyházi hatóság irányítása alá tartozik, bármilyen iskolában történjék is. A kérdésben általános szabályokat kiadni a püspöki konferenciák feladata, a tevékenység rendezése és felügyelete pedig a megyéspüspökre tartozik (CIC 804. k. 1. §). A hallássérültek oktatási intézményekbe való integrációjáról, azok akadálymentesítéséről, valamint a gyermekek nevelési irányelveiről a helyi püspöki konferencia adhat ki iránymutatást, ugyanakkor a megyéspüspök joga azokat átültetni egyház-megyéje gyakorlatába.

6. SZEMLÉLETFORMÁLÁS

A II. Vatikáni Zsinat atyái szerint szép és felelősségteljes azok hivatása, akik a szülők segítőként és a társadalom megbízottaiként nevelői feladatra vállalkoznak, amely gondos fölkészülést, állandó megújulási és alkalmazkodási készséget kíván (GE 5). Azoknak a nevelőknek, akik hallássérültekkel foglalkoznak, nemcsak a tankönyvi szurdopedagógiai ismeretekkel kell rendelkezniük, hanem jó alkalmazkodóképességgel is, hogy a keresztyén érték-

rendet a gyermekek számára, azok értelmi képességét és szókincsbeli tudását figyelembe véve át tudják adni.

A nevelőktől Ferenc pápa olyan elkötelezettséget kíván, amellyel a gyermek erkölcsi, lelki és társadalmi dimenziójáról is gondoskodnak (FT 114). A társadalom peremén élő hallássérültekkel személyesen kell találkozni, türelemmel kell feléjük fordulni a hatékony katekézis érdekében (KÁD 190). Ennek a katekézisnek a párbeszéd az előzménye. A párbeszéd az a fórum, ahol a különböző emberek egymás méltóságát tiszteletben tartva egymást megismerik, megértik (KÁD 198), hiszen az erkölcsi követelmények tekintetében minden ember egyenlő (KÁD 209). A helyes szemléletformáláshoz szükség van maguknak az érintetteknek a közreműködésére, tapasztalataira is (KÁD 231). Így a hallássérültekről nem döntenek a megkérdezésük nélkül, ami által valóban olyan katekézis születik, amely a hallássérültek nyelvére van lefordítva, olyan módon, hogy ők is megértsék és megvalósítsák az Egyház küldetését.

Ferenc pápa *Fratelli tutti* kezdetű enciklikájában poliéder társadalmat vizionál, ahol az emberek a különbségek ellenére egymást kiegészítve, gazdagítva és megvilágosítva élnek egymás mellett (FT 215). A hallássérülteknek mint láthatatlan fogyatékkal élőknek a társadalomban való megmutatása formálja a hallók szemléletét. A szemléletformálás által a társadalom nemcsak empatikusabbá válik a hallássérültek iránt, hanem megtanulja értékelni a fizikai egészséget is. Láttatni, megjelentetni a peremterületen élőket olykor többet jelent és eredményesebb, mint látszólag akadálymentes döntéseket hozni, amelyek a gyakorlatban nem vezetnek eredményre. Az egyházi intézményekben szolgáló pedagógusokat a hallássérültek világával úgy is meg lehet ismertetni, hogy közös programokon és kirándulásokon vesznek részt a hallássérültekkel együtt, tolmács segítségével nélkül. Ez alkalom arra, hogy a pedagógusok fokozottan törekedjenek a kölcsönös megértésre, és találékonyság legyenek a közös nyelv kialakításában.

Ferenc pápa szerint minden politikai, társadalmi és gazdasági tevékenység középpontjában az emberi méltóságnak és a közjónak kell állnia (FT 232). Ezért az egyházi hatóságnak a hallássérültek igényeit is figyelembe kell venni, amikor az oktatási intézmény kialakításáról határoz. A családokra és kiegészítőképpen az Egyházra, illetve a társadalomra hárul a feladat, hogy a hallássérültek – mint hátrányos helyzetűek – szükségleteiről gondoskodjanak.¹²

A helyi egyházban a speciális igényűek lelkipásztori gondozásának irányítója a megyéspüspök (CIC 383. k. 1. §), és az ő munkatársaiként a plébánosoknak fel kell éleszteniük a világi hívekben a katekéta hivatást (KÁD

¹² Vö. *A Katolikus Egyház Katekizmus* [a továbbiakban KEK] (Budapest, SZIT, 2009) 2208.

225). Kiváltképpen azokban a hallássérültekben, akik alkalmasak rá, hogy nevelő munkájában az Egyház segítségére legyenek. Így a hallássérültek nevelésében maguk a hallássérültek is részt vehetnek katekétaként vagy hitoktatóként, ami nemcsak a pedagógushiányra kínálhat megoldást, hanem a tanári testület szemléletét is formálja a fogyatékkal élők iránt.

A hallássérült gyermekek keresztény nevelésében figyelembe kell venni a hallássérültekre vonatkozó pedagógia irányelveit. El kell kerülni azt a veszélyt, hogy ez a katekézis elszigetelődjön a közösség lelkipásztori gondozásától, ezért a közösséget tájékoztatni kell és be kell vonni ebbe a munkába (KÁD 189). A keresztény nevelés munkáját nem pusztán a püspök, a plébános vagy a katekéták végzik, hanem maga a keresztény közösség is, ezért fontos a közösség érzékenyítése, aminek köszönhetően a hívek aktívabban veszik ki részüket a hallássérültek befogadására és integrálására irányuló törekvésekben. A hallássérülteknek szóló katekézisnek és nevelésnek illeszkednie kell a környezethez; sajátos utakat igényelnek, amelyeknek ugyanakkor kapcsolódniuk kell az egész keresztény közösség útjához (KÁD 191).

A hallássérültek számára készült, a fogalomhasználatukat figyelembe vevő kiadványok, amelyeket a hallássérültek oktatásában alapszöveggként használnak a hitoktatók, csak az illetékes egyházi hatóság jóváhagyásával jelenhetnek meg, vagy a jóváhagyást utólag kell elnyerniük (827. k. 2. §). A megyéspüspök megbízhat cenzort a könyv megítélésével, hogy annak pozitív véleménye után adja meg a jóváhagyást a kiadásra (CIC 830. k. 1. §). Amennyiben a kiadvány a hallássérültek számára készült, célszerű, ha a cenzor tapasztalattal rendelkezik a hallássérültek lelkipásztori ellátásáról és nevelési sajátosságairól. Mivel a hallássérültek lelkipásztori ellátásában jártas szakember nem minden egyházmegyében található, a püspöki konferencia elfogadhatja a törvényhozó azon javaslatát, hogy maga a püspöki konferencia állítsa össze a cenzorok jegyzékét, akik az adott résztudományban képzettek (CIC 830. k. 1. §). A cenzor a hallássérültek számára interpretált kiadványok vizsgálatkor nem térhet el az Egyháznak a hitről és erkölcsről szóló tanításától és a tanítóhivatal állásfoglalásaitól (CIC 830. k. 2. §). Amennyiben a hallássérülteknek szóló vallási vagy erkölcsi témájú kiadványokat szerzetesi intézmény tagjai készítik, kiadásukhoz szükséges, hogy szabályzatuknak megfelelően megkapják nagyobb előjárójuk engedélyét is (CIC 832. k.).

A hallássérültek nevelői az oktatási intézményben a lelkipásztorokon kívül a katekéták. A hitre való nevelés és a katekézis nem független a katekéta személyétől, aki természete szerint közvetítője az Isten és az emberek misztériumának (KÁD 156). A világból érkező katekéta gyakorlatias szempontból tudja átadni a hallássérültnek a keresztény tanítást, a többitől eltérő speciális katekézisben részesítve őket (KÁD 232). Így a hallássérültek olyan

keresztény nevelésben részesülnek, amely a világban gyakorlatiasan megvalósítható. A hallássérült a keresztény nevelés által be tud illeszkedni a lakóvagy pótlakóhelye szerinti plébániára (CIC 383. k. 1. §), amire lelki otthonként tekinthet.

7. AZ ÓVODAI NEVELÉS

A siket gyerekek hangképzésének fejlődése erősen eltérő a halló gyerekekétől. Egyéves kor körül a teljesen siket gyerekek nagyon ritkán adnak hangot. Ha azonban gondozóik jelyelven kommunikálnak egymással, ezek a gyerekek kezükkel végeznek a gagyogáshoz hasonló mozgásokat, amelyek később a jelyelv elemeivé válnak.¹³ A katolikus óvodai keretek közt történő hittanfoglalkozásokat a hallássérült gyermekeknek az élőszó mellett jelyelven is kísérni kell, hogy a gyermekek mihamarabb megismerjék a vallási jelyelv szókincsét is.

Az Egyház a gyermekkor az életkezdés idejének tekinti, amely miatt a gyermeket nagy tiszteletben részesíti és lelki fejlődése érdekében kifejezetten gondoskodik róla (KÁD 177). A nevelők azok, akik az óvodáskorúak nyelvére fordítják le a hit tartalmát, megismertetik őket az alapimádságokkal. Ők azok, akikkel az oktatási intézménybe lépve először találkoznak a gyermekek, éppen ezért fontos, hogy a nevelők, akik a katolikus hitről az első benyomásokat keltik bennük, kellőképpen felkészültek legyenek a hallássérültek óvodai keresztény nevelésére.

8. AZ ÁLTALÁNOS ISKOLAI NEVELÉS

A gyermekkori fejlődés színtere az általános iskola, ahol a gyermek átlagosan nyolc évet tölt el. Gyermekkorban a katekézis kiemelkedően nevelő jellegű, és arra irányul, hogy a gyermek kibontakoztathassa emberi adottságait (KÁD 178). Amennyiben a hallássérült gyermekek képességei kibontakoztatásának feladatát az egyházi intézmény vállalja magára, olyan nevelőket, köztük papokat és hittantanárokat kell ezen küldetés szolgálatába állítania, akik a szurpedagógiai ismereteken túl, valós tapasztalattal rendelkeznek a hallássérültek keresztény nevelését illetően.

Az iskolába kerülés a gyermek számára azt jelenti, hogy bekerül a családnál nagyobb közösségbe, ami alkalmat ad értelmi és magatartásbeli fejlődésére (KÁD 179). A katolikus nevelők feladata, hogy azokat a gyermekeket,

¹³ COLE, Michael – COLE, R. Sheila, *Fejlődéslélektan* (Budapest, Osiris, 2006) 226.

akik hallássérültségükből adódóan magukra hagyottnak érzik magukat, vagy ugyanezen okból éncentrikusak, megtanítsák a közösség életadó és megtartó erejére. Amennyiben a megyéspüspök iskolalelkészt nevez ki (CIC 564. k.) olyan katolikus iskolába, ahol hallássérültek is vannak, lelkipásztori és nevelői megfontolásból célszerű, ha az illető jelnyelvi ismeretekkel is rendelkezik. A megyéspüspök döntése folytán a hallássérültek speciális lelkipásztori ellátását biztosító lelkész bejárhat a katolikus iskolákba, valamint a világi intézménnyel kötött külön megállapodással az ottani általános iskolákba tanítani. A tapasztalat szerint a hallóktól szegregált oktatási intézményben végzetek korlátozottabban, a hallókkal integrált nevelési intézményekben végzett hallássérültek szabadabban tudnak dönteni a pályaválasztásban.

A magyar hallássérültekkel való rendszeres foglalkozás és az első hazai tanintézet felállítása jórészt Cházár András (1745–1816) Gömör megyei táblabíró nevéhez köthető. Fáradozása nyomán 1802-ben megalakult az első siketeket oktató intézet Vácon.¹⁴ Az intézmény, amely a mai napig a hallássérültek oktatását szolgálja, a Magyar Állam fenntartásában áll. Az intézmény világi jellege ellenére rendkívül jó viszonyt ápolt a Váci Egyházmegyével, az egyházi ünnepeken rendszeresen hallássérült gyermekekkel képviselteti magát.

Vác mellett az Egri Mlínkó István Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény, Óvoda, Általános Iskola és Kollégiumban,¹⁵ Debrecenben a Hallássérültek Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézménye, Óvoda, Általános Iskola és Kollégiumban,¹⁶ Szegeden a Klúg Péter Óvoda, Általános Iskola, Alapfokú Művészetoktatási Intézményben¹⁷ tanulnak a hallássérültek szegregált módon. Hallássérült-halló integrált nevelést folytatnak a budapesti, XXI. kerületi Móra Ferenc Általános Iskolában.¹⁸

9. KÖZÉPISKOLAI, SZAKISKOLAI AKADÁLYMENTESÍTÉS

Az Egyház úgy tekinti a fiatalokat, mint reménységet és kihívást a jövője számára (KÁD 182). A katolikus iskolák formái különbözőek lehetnek a helyi viszonyok szerint, ezért a katolikus iskolák alapításakor és szervezésekor az illetékes hatóságnak gondolnia kell a változó korok szükségleteire. Továbbra is ápolni kell ugyan az alap- és középfokú iskolákat, amelyek a neve-

¹⁴ Vö. SCHERER István, *A siketnéma-oktatás és nevelés kézikönyve* (Budapest, Toldi Lajos Könyvkereskedése, 1895, reprint) 55–57.

¹⁵ 3300 Eger, Klapka György u. 10. Lásd: <http://www.mliskoiskola.kisbiro.hu/mliskoiskola.kisbiro.hu/modules.php?name=base> (2021.05.03.).

¹⁶ 4031 Debrecen, Széchenyi utca 60. Lásd: <http://www.szechalt-deb.sulinet.hu/> (2021.05.03.).

¹⁷ 6725 Szeged, Bécsi krt. 38. Lásd: <http://www.siketekszeged.nhely.hu/> (2021.05.03.).

¹⁸ 1214 Budapest, Tejtűt u. 10. Lásd: <http://moracsepel.hu/> (2021.05.03.).

lés alapját alkotják, mellettük azonban fontosnak kell tartani azokat is, amelyek a mai viszonyok különleges módon sürgetnek. Ilyenek a szakiskolák és ipariskolák, a felnőttek és a szociális munkára készülők tanintézetei, az olyan iskolák, amelyekben testi fogyatéku miatt különleges gondoskodást igénylőkkel foglalkoznak, továbbá a nevelőképző intézetek, melyek a hitoktatásra vagy a nevelés más területeire készítik elő (GE 9). A fogyatékkal élő hallássérültek számára alapított egyházi szakiskolák nemcsak a jövőben való boldogulást jelentő állás lehetőségét jelentik, hanem a keresztény tanítás és erkölcs megismerésének lehetőségét is. A hallássérültek nevelésére specializálódott általános iskolák tanulmányi alapkövetelménye alacsonyabb, mint a halló diákok számára előírt alapkövetelmény, ezért a hallássérült diákoknak a gimnáziumba történő felvételekor nem az általános felvételi követelményt célszerű kérni, hanem szóbeli elbeszélgetés alapján kell dönteni a diák felvételének alkalmasságáról.

A hallássérült fiatalok katekézisének részletes kidolgozását a törvényhozó nem kívánja egyetemes szinten rendezni, hanem rábízta azt a helyi püspökre, hogy az igényekre helyi válaszok készüljenek (KÁD 184). A közép- és szakiskolás hallássérült növendékek számára helyi katekizist adhat ki a megyéspüspök, amit a püspöki konferencián keresztül más egyházmegyék is hasznosítani tudnak a saját egyházmegyéjükben tanuló hallássérültek keresztény nevelésében. Magyarországon a budapesti Hallássérültek Óvodája, Általános Iskolája, Szakiskolája, EGYMI és Kollégiumában,¹⁹ valamint a Dr. Török Béla Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola, Készségfejlesztő Iskola, EGYMI és Kollégiumban²⁰ tanulnak a hallássérültek szegregált nevelési módon.

10. AZ EGYETEMI AKADÁLYMENTESÍTÉS

A katolikus nevelés az egész embert formálja, ezért nem reked meg az általános és a közép- vagy szakiskolák szintjén, hanem a felsőoktatásban részt vevő fiatalokat is el akarja érni. Az Egyház nagy figyelmet fordít a felsőfokú iskolákra, főleg az egyetemekre és fakultásokra, ahol az ott tanítókat megilleti a kutatási szabadság, és ahol napról napra mélyebb ismeretekhez juttatják el a tanulókat, felkészítve őket arra, ami által fontos szerepet vállalnak majd, és a világban tanúságot tesznek a hitről (GE 10). A hallássérülteket is megilleti tudásuk alapján az egyházi egyetemen való tanulás lehetősége és az ottani nevelő tevékenységben való aktív részvétel.

¹⁹ 1147 Budapest, Cinkotai út 125–137. Lásd: <http://siketekbp.co.hu/> (2021.05.03.).

²⁰ 1144 Budapest, Újváros park 1. Lásd: <http://www.nagyothallo.info.hu/> (2021.05.03.).

A törvényhozó szerint a püspöki konferenciáknak kell gondoskodni arról, hogy ha lehet és egyben hasznos, legyenek a területükön megfelelő elosztásban olyan egyetemek vagy legalább fakultások, amelyeken az egyes tudományokat azok tudományos önállóságának tiszteletben tartásával a katolikus tanítás figyelembevételével művelik és oktatják (CIC 809. k.). A megkeresztelt hallássérülteknek is joga, hogy a tudományokban megszerezzék azt a teljesebb képzettséget, amely az egyházi egyetemeken nyerhető el, ezért jogosultak arra, hogy ott az előadásokat látogassák és akadémiai fokozatokat szerezhessenek (CIC 229. k. 2. §). Ezért az egyházi egyetemek struktúráinak kialakításakor figyelembe kell vennie az egyházi hatóságnak a leendő hallássérült hallgatókat, egyrészt a tantárgyak akadálymentes módon való megszerkesztésével vagy az egyetem által biztosított jelnyelvi tolmács alkalmazásával, másrészt pedig olyan technikai eszközök kiépítésével,²¹ amellyel a hallássérültek részt tudnak venni az órákon.

Az alsóbb fokú oktatási intézményekben a jelnyelvi ismeretekkel rendelkező nevelő, a lelkipásztor és a katekéta az, aki a hallássérült neveltekkel elsődlegesen kapcsolatba kerül. A felsőoktatásban azonban nem az előadó feladata jelnyelv útján tolmácsolni a tananyagot, hanem az egyetemnek kell akadálymentesítenie a tananyag és a katolikus nevelés átadását. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem tanulmányi és vizsgaszabályzata a fogyatékkal élő hallgatók számára biztosítja a fogyatékhöz igazodó felkészítést és vizsgáztatást, továbbá a szükséges segítséget ahhoz, hogy teljesíteni tudja hallgatói jogviszonyából eredő kötelezettségeit. Szükség esetén mentesítik a hallgatót a nyelvvizsga vagy annak egy része alól. A vizsgán biztosítják számukra a hosszabb felkészülési időt, az írásbeli beszámolón lehetővé teszik segédeszköz használatát, szükség esetén az írásbeli beszámoló szóbeli beszámolóval vagy a szóbeli beszámoló írásbeli beszámolóval történő felváltását.²² A fogyatékkal élő hallgató a tanulmányok folytatásához szükséges kedvezmény iránti kérelmével az Esélyegyenlőségi Bizottsághoz fordulhat.²³ A fogyatékoság igazolására a meghatározott állami intézmények által kiadott szakvélemény fogadható el.²⁴

A megyéspüspök, amennyiben lehetséges, alapítson plébániát, vagy állandó jelleggel bízjon meg egyes papokat a felsőoktatásban résztvevők lelkipásztori ellátására, valamint gondoskodjon arról, hogy még a nem katolikus egyetemek mellett is legyenek katolikus egyetemi központok, amelyek az

²¹ Pl. indukciós hurok, feliratozás.

²² A Pázmány Péter Katolikus Egyetem tanulmányi- és vizsgaszabályzata 43. §. (1), <http://ppke.hu/uploads/articles/18445/file/Tanulma%CC%81ny%20e%CC%81s%20Vizsgazaba%CC%81lyzat.pdf> (2021.05.10.).

²³ Uo. 43. §. (2).

²⁴ Uo. 43. §. (3).

ifjúságnak elsősorban lelki segítséget nyújtanak (CIC 813. k.). Amennyiben a megyéspüspök megítélése szerint a felsőoktatási intézményben a hallássérült diákok igénye úgy kívánja, jelnyelvi ismeretekkel rendelkező egyetemi lelkészt nevezhet ki. Egyetemre járva a hallássérült kikerül az otthon védettségéből, a városba költözve szélsőséges helyzetbe kerülhet, amelyben szembesül a gazdagsággal és a szegénységgel, ami a stressz fokozódásához vagy elmagányosodáshoz vezethet (KÁD 192). Az egyetemi lelkész segíthet a hallássérültnek a városiasodással jelentkező traumák feldolgozásában, valamint abban, hogy összekösse azokkal a vezetőkkel, akik a felsőoktatási intézményben az akadálymentesítést elősegíthetik.

Magyarországon az állam biztosítja polgárainak a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságát, amely mindenkit megillető alapvető jog.²⁵ Az államnak biztosítania kell az oktatás akadálymentesítését a vallási felekezetre való tekintet nélkül,²⁶ ezért amennyiben az Egyház átvállalja az államtól oktatási intézmények fenntartói jogát, kötelezve van azoknak az akadálymentesítésére, mert így tudja biztosítani a hallássérültek számára a mindenkit megillető alapvető polgári jogokat.

A pápai követ feladata előmozdítani az Apostoli Szentsték és az állam közti kapcsolatokat, valamint, hogy tárgyaljon az Egyház és az állam közti viszonytal kapcsolatos kérdésekről, az ebből származó megállapodások létrehozásáról és végrehajtásáról (CIC 365. k. 1. §). Amennyiben a pápai követ az Egyház társadalmi tanítása címén kéri az államot a fogyatékkal élők, köztük a hallássérültek társadalomba való integrálásának érdekében az akadálymentesített tanítás előmozdítására, célszerű, ha a helyi viszonyokat ismerő püspöki konferencia véleményét és tanácsát is kikéri, valamint értesíti őket az ügyek menetéről (CIC 365. k. 2. §). A pápai követ célja, hogy az állam vezetőinél pártfogolja az Egyház küldetését és előmozdítsa a fejlődést,²⁷ többek között a hallássérültek társadalmi integrációja terén.

BEFEJEZÉS

A hallássérültek szociális nehézségeit megyéspüspöküknek ismernie kell. Magyarországon 1976-tól a mindenkori esztergom-budapesti érsek december 26-án, Szent István diakónus ünnepén a hallássérültekhez látogat, jelnyelvvvel kísért, akadálymentes szentmisét celebrál, és megtekinti a főegyházmegye hallássérültjei által készített műsort, kiállítását. A katolikus

²⁵ Lásd: Magyarország Alaptörvénye (2011. ápr. 25.) VII. (1)

²⁶ Lásd: 2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról 8. § i.

²⁷ ERDŐ Péter, *Egyházjog* (Budapest, SZIT, 2014) 308.

nevelésnek segítenie kell minden személyt, köztük a hallássérülteket, hogy ráébredjenek emberi méltóságukra (KÁD 19), és egyedi személyiségüket kellő módon értékeljék. Az Egyháznak segítenie kell a hallássérülteket, hogy részt vegyenek a társadalom és az Egyház életében, és gyakorolhassák kötelességeiket és jogaikat (FT 98). Ez az összefogás az Egyház tagjaitól empátiát, türelmet és áldozatokat kíván. A hallássérültek nyelvi és kulturális sajátosságaik miatt önálló kultúrával rendelkeznek, ezt a kultúrát tisztelni kell (FT 187), és az akadálymentesítés által segíteni kell őket a társadalomba integrálódni.

Célszerű, ha a hallássérültek hitre való nevelésének különböző szektorait egyetlen lelkipásztori terv fogja egybe, amely számol az új evangelizáció igényével (FT 278). Ezt a lelkipásztori tervet a megyéspüspökök alkotják meg, akik Szent II. János Pál szerint „a katekézis első számú felelősei, az elsőrangú katekéták” (CT 63b).